

Tendencje zmian układu osadniczego w Polsce

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Grafika interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Tendencje zmian układu osadniczego w Polsce

Źródło: dostępny w internecie: pixabay.com, domena publiczna.

Postępujące procesy urbanizacyjne prowadzą do rozwoju miast i stref podmiejskich. Wzrost powiązań społeczno-ekonomicznych pomiędzy miastami prowadzi do powstania pewnych form skupienia miast, nazywanych też typami zespołów miejskich. Na tej lekcji poznasz tendencje zmian układu osadniczego w Polsce.

Twoje cele

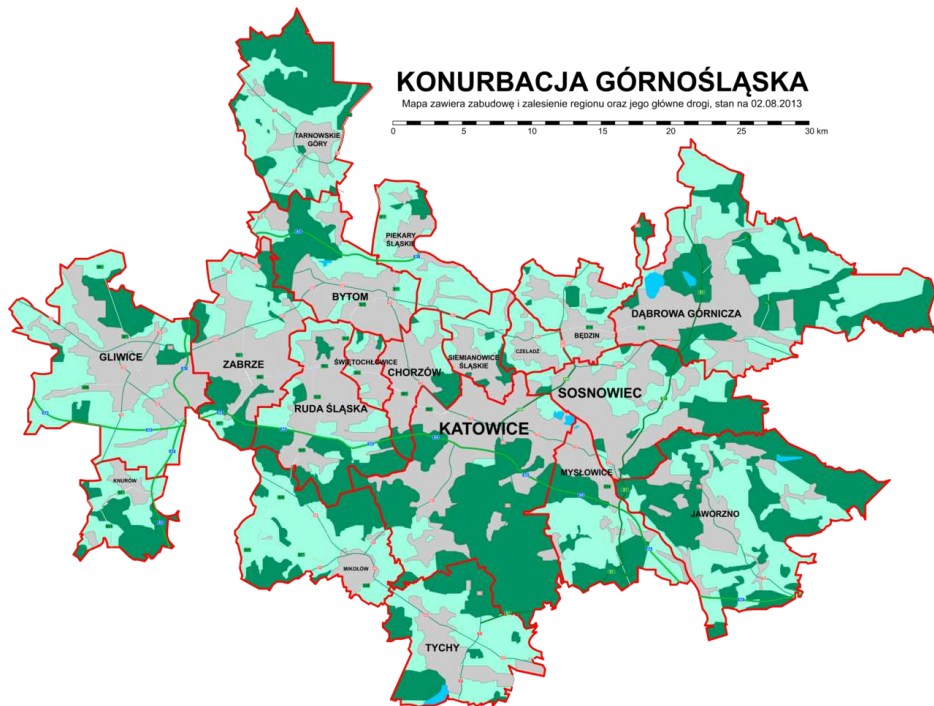
- Scharakteryzujesz typy zespołów miejskich.
- Omówisz współczesne przemiany w osadnictwie wiejskim.
- Przeanalizujesz przyczyny i skutki przemian układów osadniczych w Polsce.

Przeczytaj

Układ osadniczy zmienia się pod wpływem czynników gospodarczych i społecznych. Nie bez znaczenia są też decyzje władz administracyjnych. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku polskie miasta mogą korzystać z funduszy unijnych (funduszy regionalnych, strukturalnych, funduszy związanych z rozwojem przemysłu), co stanowi ważny czynnik rozwoju. Wsparcie ze strony Unii umożliwiło realizację wielu nowych inwestycji, a to z kolei spowodowało wzrost potencjału ekonomicznego wielu polskich miast. W 2017 roku w Polsce istniały 923 miasta, wśród których przeważały miasta średnie i małe. Do największych aglomeracji w Polsce zaliczamy Warszawę, Kraków, Łódź, Wrocław, Poznań, Gdańsk i Szczecin.

Wokół dużych miast występują strefy podmiejskie, czyli obszary, które mają silne powiązania społeczno-gospodarcze z miastem. Strefę podmiejską z miastem łączy sieć komunikacyjna, a tradycyjna wiejska zabudowa ustępuje miejsca zabudowie willowej czy rezydencjonalnej. W strefach podmiejskich znajdują się też obiekty usługowe, takie jak stacje paliw, obiekty gastronomiczne czy strefy handlu wielkopowierzchniowego. Jeżeli do granic dużego miasta z wielu stron przylegają mniejsze miejscowości, mówimy wówczas o [aglomeracji monocentrycznej](#), która stanowi jeden wielki obszar zabudowany. W Polsce do aglomeracji monocentrycznych należą: aglomeracja warszawska, krakowska, poznańska i łódzka.

Aglomeracje te mają jeden główny ośrodek miejski, a naokoło są przyrośnięte miasta satelitarne oraz zurbanizowane wsie. Innym typem aglomeracji jest aglomeracja policentryczna, czyli zespół wielu miast, które pełnią równorzędne funkcje. Nie ma w nich miasta dominującego. Najbardziej znanym przykładem aglomeracji policentrycznej ([konurbacji](#)) jest konurbacja górnośląska. Inną znaną konurbacją w Polsce jest Trójmiasto.

Konurbacja górnośląska

Źródło: MRN, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Od końca XX wieku odnotowuje się znaczny spadek ludności w niektórych miastach w Polsce. Zjawisko to nazywa się **depopulacją**. Głównym powodem depopulacji jest zanikomy lub ujemny współczynnik przyrostu naturalnego, odpływ ludności w kierunku miast, które lepiej prosperują ekonomicznie, a także odpływ ludności poza granice kraju oraz coraz bardziej widoczna tendencja polegająca na przenoszeniu się bogatej ludności miejskiej na tereny wiejskie. Ludzie ci nadal pracują w miastach, ale mieszkają na terenach wiejskich.

W Polsce obserwujemy również proces **deglomeracji**, który przyczynia się właśnie do rozwoju terenów podmiejskich. Wiele miejscowości podmiejskich w wyniku silnego rozwoju uzyskuje z czasem prawa miejskie, gdyż przestaje tam dominować rolnictwo. Intensywny rozwój tych terenów jest możliwy przede wszystkim dzięki dostępności terenów budowlanych, ale także działalności władz samorządowych i niższym podatkom.

Współczesne przemiany w osadnictwie wiejskim

- Przemiany gospodarcze i społeczne mają istotny wpływ na przemiany w osadnictwie wiejskim. Do zmian funkcjonalnych wsi zalicza się stopniowe odchodzenie od pierwotnej funkcji związanej z rolnictwem; mieszkańcy wsi coraz częściej podejmują działalność gospodarczą o charakterze nierolniczym.
- Na terenach wschodniej, południowo-wschodniej i południowej Polski, które charakteryzują się silnymi tradycjami rolniczymi i słabym rozwojem gospodarczym, zauważa się stały odpływ młodych ludzi (zwłaszcza kobiet). Następstwem tego procesu jest zaburzenie struktury płci i wieku, co prowadzi do stopniowego wyludniania wsi.

- Na obszarach silnie **zurbanizowanych**, czyli lepiej rozwiniętych gospodarczo, nastąpiło zahamowanie tempa migracji ze wsi do miast. Zauważa się wręcz odwrócenie kierunku migracji.
- Wsie położone w sąsiedztwie dużych miast i aglomeracji są przekształcane w podmiejskie osiedla z zabudową jednorodzinną oraz wielorodzinną. Mieszkańcy tych terenów najczęściej pracują w mieście lub zakładają własną działalność gospodarczą na miejscu.
- Ludność wiejska przejmuje miejski styl życia.
- Upadek PGR-ów skoncentrowanych szczególnie na ziemiach Polski północnej i zachodniej spowodował zmiany stosunków własnościowych w rolnictwie. Grunty wielkich gospodarstw państwowych zostały sprzedane rolnikom indywidualnym.

Słownik

aglomeracja monocentryczna

obszar zurbanizowany o dużym skupieniu ludności utrzymującej się z działalności pozarolniczej; zazwyczaj składa się z dominującego ośrodka centralnego oraz przylegających do niego miast mniejszych, np. aglomeracja Warszawy, Łodzi

deglomeracja

planowa działalność urbanistyczna, przeciwdziałająca nadmiernemu rozrastaniu się wielkich miast; samorządne rozpraszanie się wielkich skupisk ludzkich

Źródło: *Encyklopedia PWN*

depopulacja

wyludnianie się obszaru

konurbacja

aglomeracja policentryczna składająca się z miast o podobnej wielkości, wśród których nie ma wyraźnie wyróżniającego się głównego ośrodka, np. konurbacja górnośląska

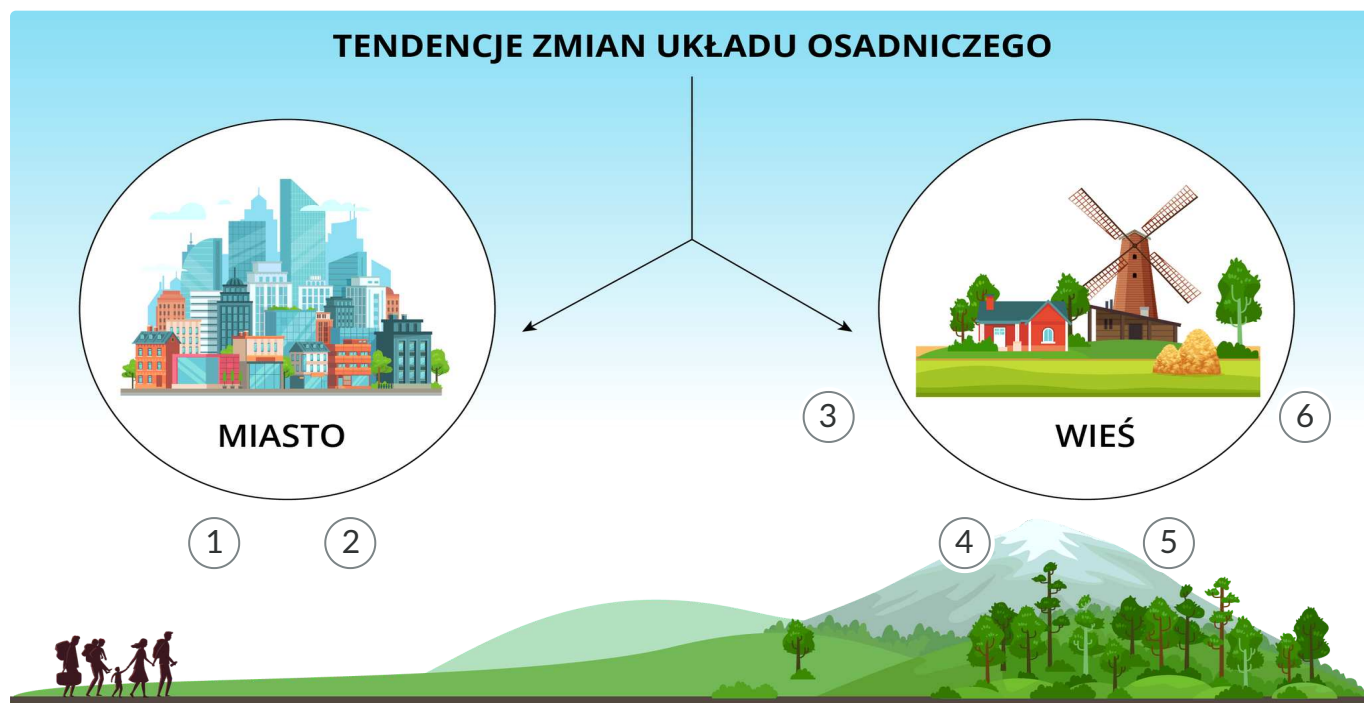
urbanizacja

proces przemian przestrzennych, ekonomicznych i społecznych prowadzący do rozwoju miast i obszarów miejskich, w tym zwiększenia odsetka ludności pracującej poza rolnictwem i upowszechniania się tzw. miejskiego stylu życia

Grafika interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z tendencjami zmian układu osadniczego. Jakie inne czynniki możesz wymienić?

1

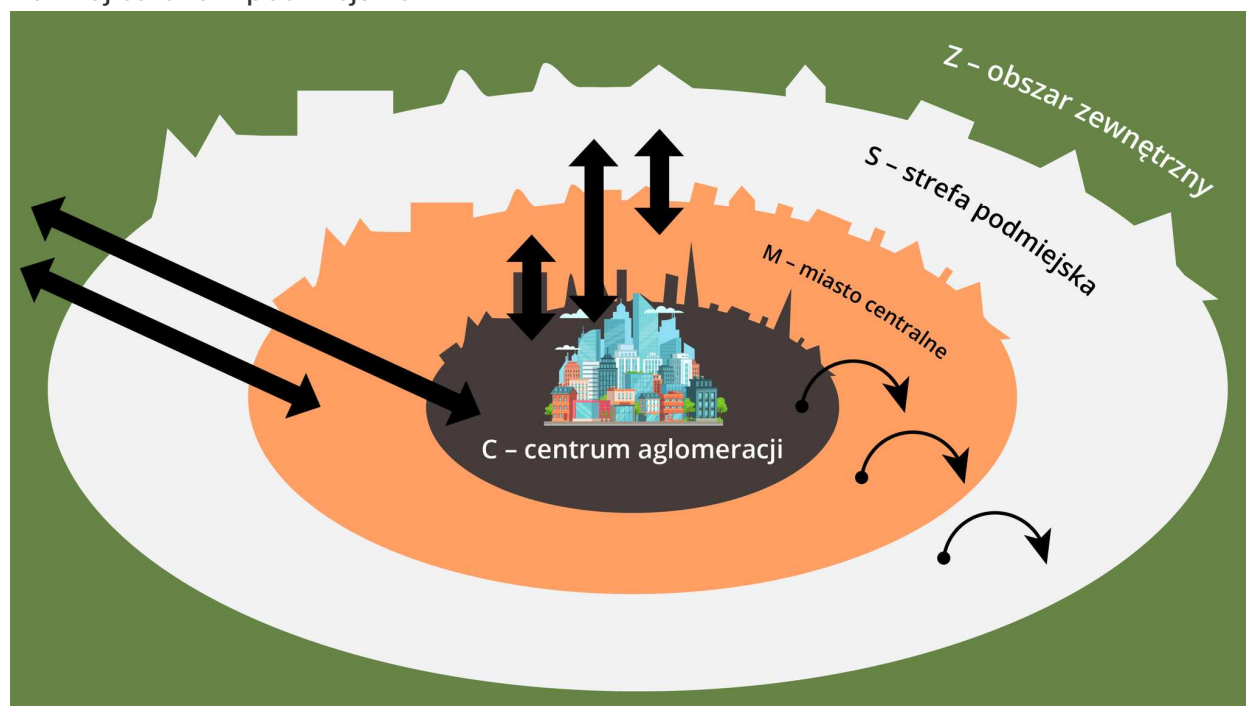
Depopulacja

Spadek liczby ludności w miastach powyżej 100 tysięcy mieszkańców

	1950	1980	2000	2018
Bytom	174	234	196	169,7
Katowice	225	335	331	298
Łódź	620	836	798	696,5
Częstochowa	112	235	253	226
Poznań	321	553	582	540
Kielce	61	185	213	198
Lublin	117	304	359	340
Szczecin	179	388	417	405
Gdynia	103	236	253	247
Wrocław	309	618	641	637,7

2

Deglomeracja
Rozwój terenów podmiejskich

3

Odchodzenie od pierwotnych funkcji wsi

4

Odptyw ze wsi ludzi młodych, zwłaszcza w południowej i południowo-wschodniej Polsce

5

Zahamowanie migracji ze wsi do miast na terenach silnie zurbanizowanych

6

Wsie przekształcane w podmiejskie osiedla

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz prawidłowe odpowiedzi. Miasta powstawały w wyniku:

☐ rozwoju rolnictwa

☐ otrzymania praw miejskich

☐ rozwoju cywilizacji

☐ rozwoju osadnictwa

Ćwiczenie 2

Oceń, czy poniższe stwierdzenia są prawdziwe czy fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Wieś charakteryzuje się zabudową zagrodową.	☐	☐
Wieś jest zamieszkiwana przez ludność, która w większej części jest zatrudniona w przemyśle i usługach.	☐	☐
Mieszkańcy miast trudnią się głównie rolnictwem i usługami.	☐	☐
Miasta w porównaniu do wsi charakteryzują się mniejszym zróżnicowaniem przetrzennym.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Dopasuj aglomeracje do ich rodzaju.

Aglomeracja monocentryczna

aglomeracja krakowska

aglomeracja trójmiejska

aglomeracja łódzka

Aglomeracja policentryczna

aglomeracja górnośląska

aglomeracja poznańska

aglomeracja warszawska

Ćwiczenie 4

Uszereguj podane miasta Polski od największego do najmniejszego.

Poznań

Wrocław

Szczecin

Gdańsk

Kraków

Łódź

Warszawa

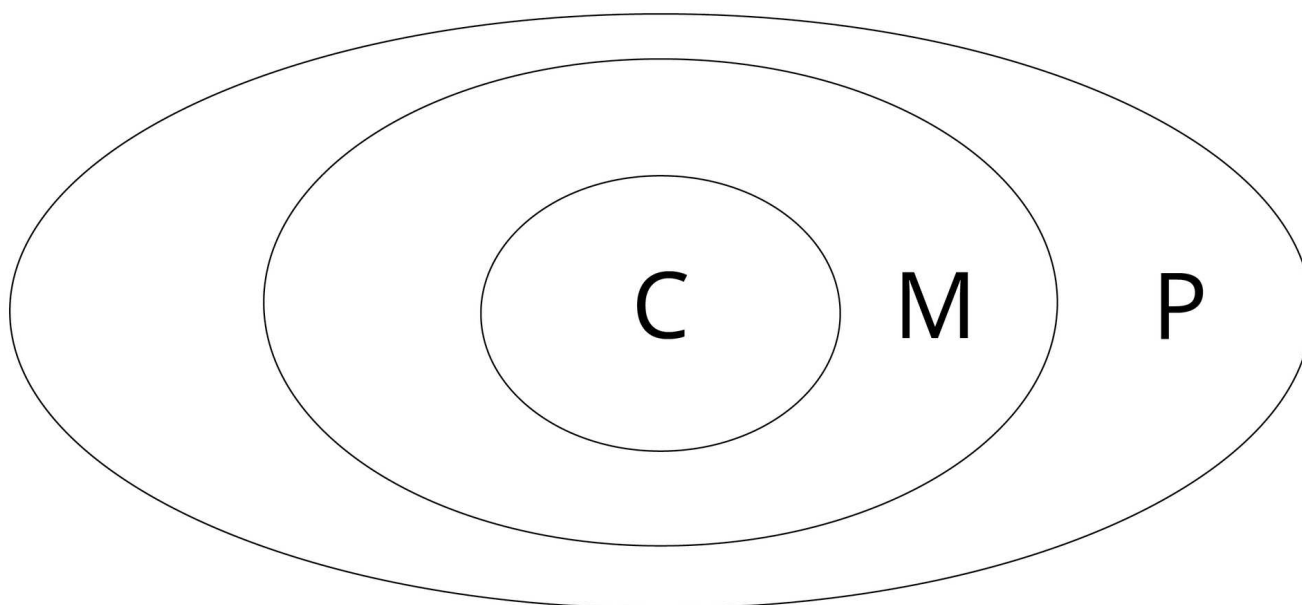
Lublin

Ćwiczenie 5

Poniższy schemat przedstawia strukturę aglomeracji miejskiej.

C – centrum miasta

M – strefa mieszkaniowa (wielorodzinna)

P – strefa podmiejska (zabudowa jednorodzinna)

Struktura aglomeracji miejskiej

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., CC BY-SA 3.0, <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.

Wpisz literę oznaczającą strefę, w której obserwuje się:

a) odpływ ludności zamożniejszej i napływ na jej miejsce ludności o niższych zasobach

finansowych: lub

b) napływ ludności zamożnej:

Ćwiczenie 6

Wymień cztery miasta w Polsce, w których odnotowano największy spadek liczby ludności po 2000 roku.

The image shows a 10x10 grid with 10 numbered starting points and their corresponding paths of squares. The paths are as follows:

- 1. (1,1) to (1,10)
- 2. (2,1) to (2,10)
- 3. (3,1) to (3,10)
- 4. (4,1) to (4,10)
- 5. (5,1) to (5,10)
- 6. (6,1) to (6,10)
- 7. (7,1) to (7,10)
- 8. (8,1) to (8,10)
- 9. (9,1) to (9,10)
- 10. (10,1) to (10,10)

1. Wyludnianie się obszaru.
2. Przykład konurbacji na północy Polski.
3. Największe miasto w Polsce.
4. Miasto w środkowej Polsce, które w ostatnich latach znacznie się wyludnia.
5. Inaczej aglomeracja policentryczna.
6. Strefy, które powstają wokół dużych miast.
7. Proces mający na celu zahamowanie wzrostu zagęszczenia ludności.
8. Ośrodek, który otrzymał prawa miejskie.
9. Jednostka osadnicza o zwartej, skupionej lub rozproszonej zabudowie, gdzie dominuje funkcja rolnicza.
10. Aglomeracja monocentryczna w województwie wielkopolskim.

Ćwiczenie 8

Podaj przyczyny zmniejszania się w ostatnich latach w Polsce liczby ludności w miastach powyżej 200 tysięcy mieszkańców.

Dla nauczyciela

SCENARIUSZ LEKCJI

Imię i nazwisko autora Magdalena Filewicz

Przedmiot: geografia

Temat zajęć: Tendencje zmian układu osadniczego w Polsce

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum/technikum, zakres podstawowy, klasa III

Podstawa programowa

XV. Społeczeństwo i gospodarka Polski: rozmieszczenie ludności i struktura demograficzna, saldo migracji, struktura zatrudnienia i bezrobocie, urbanizacja i sieć osadnicza, warunki rozwoju rolnictwa, restrukturyzacja przemysłu, sieć transportowa, atrakcyjność turystyczna.

Uczeń:

6. wyjaśnia zmiany procesów urbanizacyjnych i osadnictwa wiejskiego w Polsce, wiążąc je z przemianami społecznymi i gospodarczymi.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- charakteryzuje typy zespołów miejskich,
- omawia współczesne przemiany w osadnictwie wiejskim,
- analizuje przyczyny i skutki przemian układów osadniczych w Polsce.

Strategie nauczania: konstruktywizm, konektywizm

Metody nauczania: pogadanka, dyskusja

Formy zajęć: praca indywidualna, praca w parach, praca zespołu klasowego

Środki dydaktyczne: komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu, zasoby multimedialne zawarte w e-materiale, tablica interaktywna

Materiały pomocnicze:

W. Maik, *Osadnictwo jako przedmiot badań geograficznych*, [w:] *Człowiek i przestrzeń*, B. Kortus (red.), Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2001, s. 101–111. Dostępny w internecie: denali.geo.edu.pl (dostęp 17.02.2021).

PRZEBIEG LEKCJI

Faza wprowadzająca

- Nauczyciel prosi wskazaną osobę o odczytanie tematu lekcji. Następnie zadaje uczniom pytanie, z czym kojarzy im się osadnictwo. Prosi wybranego ucznia lub uczennicę o zapisywanie propozycji na tablicy.
- Nauczyciel przedstawia cele lekcji.

Faza realizacyjna

- Nauczyciel przedstawia uczniom treści zawarte w pierwszej części sekcji „Przeczytaj” w formie pogadanki. Następnie, po krótkim wprowadzeniu dotyczącym współczesnych przemian w osadnictwie wiejskim, nauczyciel otwiera dyskusję na temat przyczyn i skutków tych przemian. Moderuje dyskusję, czuwa nad poprawnością wypowiedzi uczniów, po zakończeniu dyskusji krótko podsumowuje ją.
- Nauczyciel dzieli uczniów na pary. Uczniowie analizują grafikę interaktywną i wykonują polecenie zawarte w tej części e-materiału. Wskazani uczniowie przedstawiają swoje odpowiedzi. Nauczyciel czuwa nad ich poprawnością, w razie potrzeby uzupełnia.
- Uczniowie wykonują kilka wskazanych przez nauczyciela ćwiczeń z części „Sprawdź się”

Faza podsumowująca

- Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń z sekcji „Sprawdź się”.
- Nauczyciel omawia przebieg zajęć, wskazuje mocne i słabe strony pracy uczniów, udzielając im tym samym informacji zwrotnej na temat ich pracy na lekcji.
- Nauczyciel ocenia pracę uczniów, biorąc pod uwagę ich możliwości i zaangażowanie.
- Wybrany uczeń podsumowuje zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa

- Odszukaj dane statystyczne związane ze zmianami liczby ludności dla miejscowości, w której mieszkasz. Jaka tendencja dominuje w analizowanych przez ciebie danych? Z czym związany może być napływ/ubytek ludności?

Wskazówki metodyczne do zastosowania multimedium

Grafika interaktywna może zostać wykorzystana podczas innych lekcji dotyczących urbanizacji i aglomeracji (np. zakres podstawowy: VIII. 14), a także podczas lekcji *Nowe funkcje wsi*.